

2014 február Esszé

Gyurcsány Ferenc: Van-e baloldali kultúrpolitika?

Dél előtt kialakult itt egyfajta kultúrpolitikai kánon. Mindannyian láthatták, mekkora az átfedés a két bevezető előadás és a három korábbi miniszter által mondottak között. Ha úgy tetszik, a különböző színezetű, baloldali, szabadelvű, mérsékelt konzervatív erők között létezik egyfajta közös értelmezés a jelenlegi állapotokról, annak kritikájáról és a tennivalókról. Azzal együtt igaz ez, hogy a kultúrpolitikának viszonylag szűk értelmezését hallottuk a volt miniszter kollégáktól, ami természetes, hiszen egy szaktárca tapasztalatait összegezték, de azt érzékelt, hogy amikor kultúráról beszélünk, azért az valami nagyon más.

Kicsit messzebből kezdem.

Ha a választások előtt két és fél hónappal az ellenzéki erők egyik vezetőjeként magyarázatot kell adnom a választóknak, hogy miért is küzdünk, mi ennek a küzdelemnek a végső célja, hogy a politikai küzdelem persze a hatalomról is szól, de mi a hatalomgyakorlás célja, akkor azt kell mondjam, hogy ami itt az elmúlt években történt, az egyfajta dehumanizálódási vagy inkább dehumanizálási folyamat. A nyers erő kultusza. Ember és ember, ember és hatalom közötti viszonyunk a nyitottságra, a megértésre, a befogadásra, a türelemre, a toleranciára kellene épülnie – az utóbbi években ez az ellenkező irányba fordult. Ennek megfelelő kulturális mintákat közvetít a hatalom. Amikor tehát kultúráról beszélek, akkor nem elsősorban a szó hagyományos értelmében vett kulturális, művészeti tevékenységről beszélek, hanem arról a felelősségről, hogy lehet-e újra egy egymással nem a nyers erő nyelvén beszélő emberi közösséget teremteni Magyarországból. Tudomásul lehet-e venni, hogy a különbözőségek sokszínűsége mögött létezik egyfajta közös nemzeti, ha másoknak úgy tetszik, európai, ha másoknak meg úgy tetszik, magyarságbeli azonosságunk, nyelvnek, történelemnek, kultúrának egyfajta közössége, és ez erősebb-e, mint bármi más, ami bennünket szétválaszt. Amikor azt mondjuk, hogy ez egy rossz hangulatú ország lett, sötét ország lett, akkor nemcsak a tél közepi állapotot akarjuk jelezni, hanem azt, hogy az emberek egymástól is félve, befelé fordulva, nagyon sokszor karcosan és türelmetlenül élnek – egymás mellett és nem együtt. Van-e lehetőség, hogy ezen változtassunk, adhat-e mintát a hatalom, vagy sem? Azt gondolom, igen. Van-e felelőssége a hatalomnak, hogy ez így történt? Szerintem van.

Van azonban valami független a hatalomtól. Elégedetlenek vagyunk azzal, ami a rendszerváltás után történt, de ennek az elégedetlenségnek sokkal mélyebb okai vannak annál, mint az, hogyan gyakorolja a hatalmat a mindenkori jobboldal. Kicsit szeretnék illúzióromboló lenni, elmentmondani a volt miniszter kollégáknak, akik a kultúra fontosságát hangsúlyozták abban, hogy mennyire fogadja el ez az új Magyarország a demokratikus, jogállami viszonyokat, a szabadságot. Nem a nép lenézése van abban, amit mondok, inkább a nép bölcsességének az elismerése. A mintaként szemünk előtt lebegő nyugat-európai társadalmakban a második világháború után a demokratizálódás és a társadalom többségét befogadó középosztályosodás, a jóléti tár-

sadalom megteremtése párhuzamosan zajlik. A közjó és a magánjó növekedése legitimálta a demokratikus átalakulást. Nemzedékek tapasztalata, hogy a demokrácia jólétet hoz. Magyarországon pedig legalább egy nemzedéknek, de lehet, hogy többnek, ellenkező a tapasztalata. Azt tapasztalta, hogy az utóbbi húsz évben nem növekedett a közjó, mert másként értelmezi a közjót, mint mondjuk a társadalmi-politikai-gazdasági elit jelentős része. Az ő életében a demokratizálódás nem kapcsolódott össze a személyes és a közösségi jólét növekedésével. Ezért gyenge a demokrácia elfogadottsága. Aki azt hiszi, hogy lehet stabil demokrácia és szabad magyar élet anélkül, hogy ez legalább előbb-utóbb összekapcsolódna a közjó, az egyéni, családi jólét növekedésével, az téved. A társadalom többsége ugyanis nem elméleti értékválasztás alapján viszonyul a nagy ideológiai, társadalmi kérdésekhez. Mit szeretne? Normálisabban, jobban élni. És ha ez nem sikerül neki, akkor magyarázhatjuk értékoldalról közelítve, hogy az a történelmi tapasztalat, hogy a demokrácia általában jobb... ő erre azt mondja, hajjaj, egy dolog a történelem, meg van egy másik dolog, be kellene fizetni a gyerek szakköri számláját, az anyám szerint ez harminc éve nem okozott gondot.

Miért jelenik meg a választások előtt pár hónappal a televízió retrocsatornája? Nem véletlenül, az biztos. Azt mondhatja a miniszterelnök: ha nem tudok a jelenben megkötni egy lényegében kádári típusú „jólétet szabadságért cserébe”-paktumot, amit eredetileg ajánlottam, mert az ország nem szárnyal, mint Matolcsy 2010-ben megígérte, pedig ezért viseli csendben az ország a szabadságmegvonását, ha tehát ez nem megy, akkor adjunk helyette, mint az átkosban, citrom helyett citrompótlót. Ha nem tudok jólétet adni, akkor adjam az utolsó nagy, pozitív, nosztalgikus, közös érzületet, a Kádár-világ érzületét a leghatékonyabb tömegmédiával.

Miért hozom ezt elő?

Lehet ehhez a tévés történethez olyan számító módon viszonyulni, mint ahogyan a mai hatalom teszi, és lehet demokratikusan is. Amikor kultúrpolitikáról van szó, mi is végtelenül hajlamosak vagyunk magas kultúráról beszélni. A miniszter életéből több időt vett el az operaház körüli botrányok sokasága, mint amennyi időt tudott szánni a milliókat elérő, a tömegkultúrát közvetítő tömegkommunikációs intézményekre. Hogy azok minőségi alternatívát tudjanak nyújtani a kereskedelmi kínálattal szemben. Komolyan mondjuk, hogy ezt a köztelevíziót így meg kell szüntetni, de ez a mondatnak csak az egyik fele, és nyilván a köztelevízió elfogadhatatlan közéleti funkciójára utal. A mondat másik fele: a köztelevízió kulturális funkcióját viszont – mivel ez a leghatékonyabb eszköze a közkultúra és a magas kultúra közvetítésének – újra kell teremteni. Merthogy mára lényegében nem létezik sem a klasszikus, sem a mai irodalom, a képzőművészet átadása, sem színházi közvetítés, sem filmjátékok gyártása. Nem véletlenül akarja uralni a mai hatalom a televíziót, a mozgóképet. Bozóki András jelezte, hogy miközben a kormány mindenütt a hagyományos, zárt közösségek preferenciáját hangoztatja, a film az egyetlen, amelynek magyar örökségét hollywoodira cseréli. Miért? Egyszerű hatalmi logika okán, mert a magyar film negyvenéves történetében ott van a szocializáló, szabadelvű örökség, nincs meg benne viszont az a fajta keresztény-konzervatív szellemiség, amelyből a mai hatalom építkezni tudna. Ha pedig nincs, akkor kidobom. Akkor megyek Hollywood felé.

Szóval, ha demokratikus kultúrpolitikáról beszélünk, akkor az első a televízió. Nem politikai, hatalmi szempontból, hanem kulturális szempontból. Nem az átnevelés eszközeként használva, hanem a kulturális lehetőségek sokszínűségének bemutatására. Sokan nyolcéveznek mostanság. De a kultúrpolitikánknak azt a részét, amely elismeri a kultúra autonómiáját, sokszínűségét, nem kell újrafogalmazni. Itt senkinek sincs oka szégyenkezni.

A második – ahogyan itt már elhangzott – az iskola. Az hatalmas dolog, hogy gyermekeink túlnyomó többsége óvodába és iskolába jár, sajnos nem 18, hanem 16 éves korig. A kisebbik probléma, hogy hihetetlenül szűkült a művészeti – zeneiskolai, képzőművészeti – oktatás lehető-

sége. Azt Niedermüller Péter említette, hogy mennyire monolitikusak a tankönyvek. A világ leírása egysíkú, a kételyek, az alternatív értelmezési lehetőségek elmaradnak. A jéghegynek csak a csúcsa a hittan- és erkölcsstanoktatás.

Hát, ha valamikor, akkor ma van itt az ideje, hogy az eredeti értelemben vett kulturkampfort – amely Bismarck és IX. Pius között folyt, mert Bismarck vissza akarta szorítani a világi hatalmat igénylő katolikus egyházat, azaz szekularizálni akart – megvívjuk. Tudniillik az a gondolkodás, amit az iskolában a keresztény-konzervatív világ közvetít, szemben áll mindazzal, amit a felvilágosodás óta szabadelvűek és baloldaliak képviselnek. A világ sokféleképpen leírható, és te szabad vagy abban, hogyan írod le, újrakonstruálhatod a világot, szinte minden emberi tevékenységed ez a fajta rekonstrukció, a művészet, a kultúra ennek tipikus esete. A mi küzdelmünk nem egyszerűen a hagyományos értelemben szűken vett kultúrpolitikáról szól, hanem az egész világról. Egy másik világot ajánlunk Magyarországnak, s ebben nem kell nekünk védekező pozícióba helyezkedni.

Két-három megjegyzést hadd tegyek még a végére.

Talán Magyar Bálint mondta a kortárs művészetre, hogy viszonylag jobb helyzetben van, mert jobb a piaca. Én ezt nem tudom megítélni, bár a tapasztalataim inkább ellentétesek. Azt gondolom, hogy egy progresszív politikai hatalomnak kiemelten és folytonosan támogatnia kell a kortárs kultúrát és művészetet, mert csak az utókor döntheti el, hogy miből lesz maradandó érték. Az ünnepekt Salieri hogyan maradt csak fönt Mozart életének megrontójaként, nem pedig kiemelkedő zenészként. Az viszont fontos feladat, hogy a kortárs művészetet megőrizzük az utókor számára, hogy értékelhesse. Ezt pedig nem tudja más finanszírozni, csak maga a közösség, a költségvetés. Az állam. Az már más kérdés, hogy eldöntsük, az állam nevében ki dönt, amiről itt már szó esett, hogy ne legyen hitbizomány, a barátok mutyija. Valamit azért ehhez még hozzátennék. Ha van a baloldalnak szellemi öröksége, ami időtálló, az a reflexizmus. Az a képesség, hogy folyamatosan reflektál a világra, nyilván a racionalizmusából következik. Értékelvű kultúrpolitikának nevezhetjük azt, amellyel támogatjuk azokat, akik a maguk műfajában segítenek megérteni, leírni a magyar, az európai vagy a világviszonyokat. Hogy lássuk, mi történik az országban, s ennek megfelelően cselekedni is tudjunk.

Nem véletlen hoztam elő a kulturkampfort. Mi a Fideszt szoktuk vádolni kulturkampffal, nagyjából abban az értelemben, hogy a maga hatalmi, politikai preferenciáit érvényesíti a művészeti, kulturális direkt átalakításának programjában. Most ennek a hardcore változatát látjuk, az első Fidesz-kormány lágy volt ehhez képest. Ha a miniszterelnök sikerre viszi ezt a küzdelmet, mert arra jutott, hogy minél keményebb, annál jobb, akkor egy még nyersebb, brutálisabb világban találjuk hamarosan magunkat.

Ezzel szemben a mi szemünkre lehet vetni, hogy a végtelen nagy megértés és kulturális tolerancia, a sokszínűség igenlése oda vezetett, hogy a mi kultúrpolitikánknak elvesztek a kontúrjai. Amikor a jobboldal kormányzott, eltolta a dolgot jobbra, amikor mi jöttünk, akkor nem küzdöttünk, és ott maradt, amikor pedig újra kormányzott, még tovább tolta jobbra. Lassan már annyira jobbra vagyunk, hogy leesünk. A jobboldalt bizonyos értelemben ugyanaz a kultúrharcoosság jellemzi, mint a nem szabadságelvű baloldalt. Ezen a ponton összeérnek. Hatalmas dilemma, hogy mennyire szabad galamblelkűnek lenni ebben a történetben. Én magam galamblelkű voltam. Egyetlen miniszter sem mondhatja, hogy bármikor volt olyan utasítása, megrendelése, hogy ezt vagy azt támogatni kell, azt meg amazt pedig nem kell, sőt a levegőt is el kell szívni előle. Hogy meg kell üzenni a tévéelnöknek, ki nem szerepelhet, meg kell mondani a vidéki polgármestereknek, hogy kit lehet és kit nem meghívni, mert én úgy látom, mást gondolnak a világról, mint mi. Ez végtelenül idegen tőlem. Politikusként nincs jogom művészeti preferenciákat megfogalmazni. Negatív módon semmiképpen nem. De: ha – ne adja az úristen – lelkiismeretesség-

ből megbukva, végül is ezt a cudar szobrot ott, a Szabadság téren fölállítják, amivel megerősöskolják a szabadságelvű, demokratikus Magyarország lelkét, nekünk, ha egyszer kormányra kerülünk, ezt a szobrot nem kell ott hagynunk. Megértjük, hogy az államnak nincs kultúrpolitikája, a kormánynak meg van? Ha az államnak nincs, mert demokratikus, sokszínű közösség, akkor a kormány nem tehet semmi olyasmit, ami lényegében az állam identitására vonatkozó egyoldalú pártos szimbólumállításban ölt testet. Mert ilyenkor a kormány az állami kultúrpolitika-csinálók helyére téved, ami nem megengedhető. Hogy ez küzdelmes? Igen, igen. De vagy megküzdene baloldaliak és szabadelvűek a dolgok igazságáért, vagy nem érdemes kormányozni. Azért kormányzunk, hogy átalakítsuk az országot. Nem nyúlnék hozzá a koronához, de jó sok szörnyűséghez, amit ezek itt hagynak nekünk, hozzányúlnék. Beleértve a rovásírásos várostáblákat is. Minden jobbkosnak azt mondanám, hogy aki nem tudja elolvasni Kiskunlacházát rovásírással, annak ki kell lépni a Jobbikból. Nem sok tag maradna holnapra. Nem kell mindenbe belenyugodni. Hülyét csinálunk magunkból, úgy viselkedünk, mintha nem normális, európai, felvilágosult ország lennénk.

És akkor még egy megjegyzés a végére. Természetesen nagyon más ma a folyóiratok, a lapok, a könyvkiadás helyzete, mint volt a 90-es évek legelején. Új platformok, új fogyasztói szokások jelentek meg, az internet, nem részletezem. Ha az államnak van dolga a génmegőrzésben, akkor van dolga mém-megőrzésben is. Ezek a kulturális tartalomhordozók lassan ugyanúgy kihalásra lennének ítélve, mint jó néhány állatfaj. De ha a zöldkerti pipicéért el tud menni egy köztársasági elnök tüntetni, és ez rendben is van, akkor az államnak muszáj nemcsak a biológiai adathordozókat és információhordozókat, a biológiai sokszínűséget megőriznie, hanem muszáj megőriznie a kulturális adathordozókat is. Nem lehet rábízni a piacra meg egy félnótás államtitkára, hogy egy folyóirat megmarad, vagy sem. Nem lehet, mert ahogyan nem játszhat az ember istent a biológiai sokszínűséggel szembeni gyilkolászásában, úgy sem államtitkár, sem NKA, sem senki más nem játszhat társadalmi ügyekben istent. Meg kell őrizni őket, hozzáteszem, nemcsak azokat, amelyek a mi értékvilágunkat vallják. Ez legyen világos. Magyarország kulturális képéhez hozzátartozik a konzervatív, a jobboldali, a keresztény, a baloldali és a liberális értelmezés egyaránt.

Kapcsolódó írások:

1. **Gyurcsány Ferenc: Őszintén beszélni, nem ígérgetni** A baloldali pártok – és itt most tudatosan baloldali, nem...
2. **Gyurcsány Ferenc: Rendszerváltás kell az MSZP-ben is** Nem akarok csalódást okozni, de én nem szapulnám tovább az...
3. **Debreczeni József: Gyurcsány Ferenc** Debreczeni József Gyurcsány Ferenc Pápa, család, iskola A...
4. **Gyurcsány Ferenc a Fapados Szalonban: Kádár és korunk** Gyurcsány Ferenc a Fapados Szalonban Kádár és korunk Moderátor...
5. **„Tudunk-e egyetérteni, vagy nem?” – Bauer Tamás, Bokros Lajos, Gyurcsány Ferenc és Kerék-Bárczy Szabolcs a Fapados Szalonban, moderátor Pikó András, hozzászólók Heller Ágnes, Bitó László, Dés László, Márton László, Vitányi Iván** – A Demokratikus Koalíció létrejöttének alap gondolata az volt, hogy kell...

Cimkék: **Gyurcsány Ferenc**